

VÝVIN LITERÁRNYCH SMEROV PO DRUHEJ SVETOVEJ VOJNE

1. Pokračovanie v tradíciách kritického, sociálneho a psychologického realizmu

2. Literatúra v totalitných podmienkach

A. Literatúra socialistickeho realizmu

B. Snaha o zachovanie autorskej identity

3. Zmeny pohľadu na realitu

A. Existencialistická literatúra (bytie a realita)

B. Nový román (realita bez psychológie)

C. Absurdná dráma (deformácia reality)

D. Revolta ako prejav spoločenskej angažovanosti (realita ako zdroj nespokojnosti)

E. Magický realizmus (spájanie reality a fantázie)

F. Fantastická literatúra (alegória, utópia, fantastika ako prostriedok kritiky reality)

4. Postmodernistická literatúra (relativizácia reality)

5. Zo súčasnej slovenskej literatúry

I. POKRAČOVANIE V TRADÍCIÁCH REALIZMU

Námestie sv. Alžbety (1958)

(psychologicko-sociálny román)

Láska je nesmrteľná. Nemiera. Ona len ide do hrobu.
R. Jašík

Rudolf Jašík
(1919 – 1960)

AUTORSKÝ KONTEXT

Pochádzal z Kysúc, určitý čas strávil v kňazskom seminári, odkiaľ ho vyhodili pre nedostatočnú zbožnosť. Pracoval vo firme Baťa a popri tom študoval na Baťovej obchodnej akadémii. Pre angažovanú činnosť v robotníckych odboroch štúdium nedokončil a prepustili ho z práce. Aktívne sa zúčastnil bojov počas druhej svetovej vojny a Slovenského národného povstania. Svoje životné skúsenosti pretvoril do literárnej podoby.

Z tvorby: romány *Na brehu priezračnej rieky*, *Mŕtvi nespievajú*; zbierka poviedok *Čierne a biele kruhy*

Román *Námestie sv. Alžbety* spracúva klasickú tému lásky v čase vojny a pridáva k nej slovenské špecifikum: židovskú problematiku v realite vojnovaj Slovenskej republiky. Ponúka pohľad na prenasledovanie a odsun židovského obyvateľstva očami Židov i nežidovských obyvateľov malého slovenského mesta. Z historického obdobia zachytil príchod nemeckého vojska do mesta, praktiky funkcionárov Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, prijatie protizidovských zákonov, internáciu židovských obyvateľov, ich transport, ale aj zapájanie sa obyvateľov do protifašistického boja. Prostredníctvom výrazných typov postáv sa čitateľ zoznamuje s celým spektrom názorov, ktoré podávajú ucelený obraz o slovenskej spoločnosti v čase druhej svetovej vojny.

Literárny kontext

Román je typickým príkladom psychologicko-spoločenského románu – spája sa tu intímny príbeh a vážny spoločenský problém doby. V texte románu je viditeľný vplyv prúdu lyrickej prózy (napr. rytmizácia textu, biblická symbolika napr. v názvoch kapitol, symbolika lásky, lyrické opisy). Zasadnením deja do historického obdobia a dôrazom na psychiku postáv sa Jašík vyhol výrazným znakom socialistického realizmu. Jednoznačne (vedome manifestačne) vyznieva len porovnanie postáv gardistu holiča Flórika (zápomej postavy) a komunistu obuvníka Maguša (bojovníka proti fašizmu), hoci kritériom porovnania nie je triedna príslušnosť týchto postáv, ako to vyžadoval socialistický realizmus päťdesiatych rokov.

Autorovi nejde len o obraz sociálnej štruktúry malého mesta. Cez skúsenosti hlavnej postavy ukazuje, že ľudia v tej dobe „akoby stáli na dvoch brehoch a proti sebe“. Nedelia sa len na chudobných a bohatých, ale na ľudí a „neluďi“.

Z deja

Igor, chlapec z chudobnej katolíckej rodiny, sa zaľúbi do Evy, židovského dievčata. Schádzajú sa vo veži kostola na Námestí sv. Alžbety. Do ich lásky osudovo vstupuje vojnová realita – nemajú peniaze na odchod z mesta a na nový krstný list, ktorý by Evu v tom čase ešte zachránil pred koncentračným táborom. Napriek tomu, že sa Eva presťahuje k Igorovi, udajú ju a odvečú do zberného tábora. Keďže sa na stanici rodného mesta vzoprie rozkazu nemeckého veliteľa, ktorý z dlhej chvíle zabil židovské dieťa, zastrela ju ešte pred transportom. Igor prejde premenou z chlapca na muža; za Evinu smrť sa pomstí holičovi Flórikovi.

2. LITERATÚRA V TOTALITNÝCH PODMIENKACH

Ukážka 13

Jabĺko

Jabĺko zo skrine sa skotúľalo na zem.
Tak si zbal' svoje veci a môžeš ísť.

Oprela sa chrbtom o dvere
a vykričla očami:
Preboha ľa prosím, nie!
Ale ja som vedel, že mám toho dost;
vstal som,
zdvihol som jabĺko,
zaprášené a ešte zelené,
a položil som ho na stól.
Neprestávala prosíť, prišla ku stolu,
plakala.
Pozerala na mňa, utierala jabĺko,
plakala.
Až som jej povedal: Polož to jabĺko a chod!

Udalosti sa zbehli, ako som predpokladal.
Čo na tom záleží, že v inom poradí!
Otvorila dvere,
zbledol som a povedal som: Zostaň!
Ale ona si zbalila svoje veci a odišla.

Jabĺko zo skrine sa skotúľalo na zem.

M. Válek: Dotyky (1959)

46

V. Kraková: Žena (1962)

Úlohy k ukážke 13

1. a) Prerozprávajte neviazanou rečou príbeh, ktorý je ukrytý v básni. Ktoré prvky verbálnej a neverbálnej komunikácie príbeh dramati-
zujú?
b) Interpretujte vnútornú drámu lyrického sub-
jektu pomocou línie: zbal' si – choď! – zostaň!
2. a) Vysvetlite symboliku jabĺka v texte básne.
b) Diskutujte. Prečo autor v texte iba raz
nahradil podstatné meno jabĺko zámenom?
c) Nájdite v dostupných zdrojoch rôznu sym-
boliku, asociácie, ktoré sa viažu k jabĺku.
3. Vyňadajte v básni ďalšie symboly a diskutujte
o nich.
4. Pomenujte veršový systém, ktorý Válek
v básni využil. Nájdite prvky, ktoré vytvárajú
rytmus.
5. Čo podľa vás môže naznačovať fakt, že
básnik v druhom verši nedal na koniec vety
výkričník napriek tomu, že sloveso zbal' si je
v rozkazovacom spôsobe?
6. Prečítajte verše, ktoré rámcujú básneň Jabĺko.
Vyjadrite sa k dôvodu takejto výstavby
básne.
7. Inscenujte básneň v skupinách.

... neskôr vydáva Válek svoju najlepšiu, najkompaktnejšiu, najexploratívnejšiu zbierku Milovanie v ľusej koži. Je to podľa
mňa jedna z najúžasnejších knižiek slovenskej poézie vôbec. Explória básnických obrazov, obľostroj metafor, mnoho-
vrstevnatosť, ktorej každú chvíľu hrozí zničenie sa do seba, a predsa verše také priekračné a vraznité: „Ako keď pršľ.“
Válek sa podujímá konštruovať a dekonštruovať rozbitý svet
istôt, keď ešte aj Kennedyho smrť otriasa jeho (ne)vierou
v človeka. „Vesnár je prázdny!“ kričľ a trúde iba resignovane
hovoriť: „Každá básneň má svoj čas, / ale čas básne je kratšľ,
než si mysľšľ.“ V tejto slovesnej erupcii však naľahuje čas
básne na štripec, pripomáňajúc tak obdobu Daľho telutých
hoďň. A uprostred tej neviery, posmechu, áno, aj cynizmu,
sa stavať oxe čľre a desbranné: „Si beľcom, ktorý má pod
košľou ľšľšie mláďu.“

D. Hevier

V zbierke Milovanie v ľusej koži Válek premyslene budo-
vateľský svet svojej poézie, „semanticky uzavretý a noetický
otvorený nároven“ (M. Červenka) riskantne vystavil viacerým
dobovým tendenciám a sugesciám, ako bol existencializmus
v podobe populárnych filozofických téz i životného pocitu,
resp. výsnuvovej atmosféry textu; absorbné áľvallo, inscenu-
júce stratu životného zmyslu; beatnická poézia protestného
stónania zo súdobného sveta, pop-artovské citovanie oľ-
padkov konzervnej civilizácie ako svedectva o misnícum
človeka, negatívne utópie ako rub dobového technického op-
timizmu a teórií o konvergencii oboch hemisfér politicky
rozdeľného sveta...

F. Matejov

Ako chutí moc (1968)

(politický pamflet)

M. Jakabčič: Február 1948 (1973)

Ladislav Mňačko

(1919 – 1994)

Narodil sa na Morave, ale rodina sa presťahovala na Slovensko, kde jeho otec dostal prácu. Po vzniku Slovenskej republiky sa pokúsil ujsť do ZSSR, ale Nemci ho chytili a internovali v pracovnom tábore. Po úteku sa stal členom partizánskej skupiny. Po vojne pracoval ako novinár, šéfredaktor časopisu Kultúrny život, ktorý bol v 60. rokoch 20. stor. zameraný proti schematizmu v umení a proti kultu osobnosti. Z angažovaného novinára sa stal kritik režimu. Po roku 1968 emigroval a v Rakúsku sa venoval literárnej tvorbe. Po novembri 1989 sa vrátil na Slovensko, po rozdelení Československa odišiel do Prahy. Tesne pred smrťou sa vrátil do Bratislavy. Je predstaviteľ slovenskej exilovej a samizdatovej literatúry, jeden z najprekladanejších slovenských prozaikov.

Z tvorby: umelecké reportáže *Kde končia prašné cesty*, *Oneskorené reportáže*; romány *Smrť sa volá Engelchen*, *Súdruh Münchhausen* (z exilu)

AUTORSKÝ KONTEXT

Autor v románe – politickom pamflete – na postave práve zosnulého vysokého politického predstaviteľa osvetľuje politickú štruktúru totalitného systému. Rozprávač je personálny (takmer vševediaci), t. j. v 3. osobe singuláru, ale veci a udalosti vníma iba z pohľadu postavy Franka, reportéra, ktorý pracovne prichádza do smútočnej siene. Tu sa v retrospektívnych návratoch oživuje minulosť jeho priateľa z detstva.

Literárny
kontext

Viete, že...?

pamflet, -u m., aktuálny útočný spis alebo článok satirického alebo polemického rázu, hanopis

ČO UŽ VIETE

Satira... je najostrejšou formou komickosti; intenzitou a protispoločenskou kritickosťou ju možno odlišiť od humoru, ktorý tieto vlastnosti nemá.

T. Žilka

Reportér Frank má urobiť do tlače zábery zo štátom organizovanej trojdňovej rozlúčky s veľkým mužom. V retrospektíve si premieta okamihy so zosnulým, ktorý bol kedysi jeho dobrým priateľom a spolubojovníkom. Z bývalého partizána a revolucionára vyrástol významný politický funkcionár, ktorý postupne zatratil svoje ideály a stal sa v období totality bezcharakterným karieristom. Frank ako jeho osobný fotograf bol svedkom jeho premeny na človeka, ktorý podľahol moci, sláve, peniazom a postaveniu.

Z diela

3. ZMENY POHĽADU NA REALITU

S vylúčením verejnosti (1943)

(existenciálna dráma)

Peklo, to sú tí druhí. [...] Tvrďím, že až potom, keď sú všetky tie a samotné, môže byť ten druhý jedine peklom. Prečo? Lebo tí druhí sú v skutočnosti to najpodstatnejšie, čo je v nás, aby sme spoznali samých seba.
J.-P. Sartre

Na svete je veľa ľudí, ktorí sú v pekle, lebo sú priveľmi závislí od mienky tých druhých. To však vôbec neznamená, že k tým druhým nemôžeme mať nijaký vzťah. Poukazuje to len na rozhodujúci význam tých druhých pre každého z nás.
J.-P. Sartre

S vylúčením verejnosti, E. Vášaryová
(Estelle, A. Javorková (Ines), SND (1992),
foto: J. Nemčoková

Jean-Paul Sartre

(pozri s. 71)

AUTORSKÝ KONTEXT

Literárny kontext

Existenciálna dráma (rovnako ako existenciálna próza) nezachytáva postavu v čase jej formovania. Protagonistom býva už sformovaný človek zrelého veku. Je to takmer vždy zúfajúci intelektuál, neschopný rozhodnúť sa, alebo sa snažiaci túto neschopnosť prekonať. S pocitom nezmyselnosti sveta súvisia časté témy smrti, hynutia a fyzickej odpornosti, tendencia zobrazovať psychické stavy ľudí, ktorí sa istým spôsobom od ostatných ľudí odlišujú, a zobrazenie lásky ako vzťahu bez vzájomného porozumenia.

Sartrova hra *S vylúčením verejnosti* je premietnutím najdôležitejšieho Sartrovho filozofického diela *Bytie a ničota* (1943) do literárnej podoby. Sartre v nej analyzuje kategórie, ako sú „bytie o sebe“ (čira existencia bez možnosti aktívne sa podieľať na svojom osude) a „bytie pre seba“ (život, ktorému dávame činmi zmysel). Jeho postavy sa nachádzajú v uzavretom priestore, v „pekle“, kde sú odkázané iba na „bytie o sebe“. Nevyužili svoju existenciálnu slobodu, nemajú už možnosť vykonať čin, napraviť pokazené, sú „doprojektované“, smrťou stratili možnosť čokoľvek na svojej situácii meniť. Sú psychicky zraniteľné a závislé od pohľadu a mienky svojich spoločníkov.

Sartre píše úspome, využíva obrazné umelecké prostriedky (metafory, symboly, alegóriu), pomocou ktorých vedie diváka/čitateľa k pochopeniu hry. Francúzi vnímali názov hry (fr. *Huis clos* [üi klo]; iný preklad je *Za zatvorenými dverami*), jej umiestnenie do „pekla“ a postavu čašníka, ktorý má stále otvorené oči, ako metaforu nacistickej okupácie Paríža a neustáleho sledenia gestapa (dráma bola po prvýkrát uvedená iba tri mesiace pred oslobodením Paríža).

Posnali sme sa tak, ako nás nepoznala verejnosť. Tá aj tak mala a má radšej zjednodušené, čierno-biele obrázky a do toho ani jeden z nich [pozn. bitníkov] nezapadal. Preto to zjednodušenie – Jack Kerouac bol alkoholik, William Burroughs narkoman, ktorý zastretil svoju manželku, Allen Ginsberg nas gej. Koho najmä, že to mohla byť aj ich reakcia na konzervatívnu americkú spoločnosť? Svojrúny spôsob protestu? Kto vie, že Kerouac, praktizujúci katolík, sa staral o matku, že odmietal, ba prízvo trpel slávou a všetkým tým bláznivcom okolo slávneho človeka, že chcel žiť nenápadne a v pokoji?
L. Ferlinghetti

Ukážka 9

Amerika

Amerika dal som ti všetko a teraz som nič.
Amerika dva doláre dvadsaťsedem centov 17. januára 1956.
Nemôžem vystáť vlastný rozum.
Amerika kedy skončíme tú ľudskú vojnu?
Choď sa vypchať aj so svojou atómovou bombou.
Necítim sa dobre nechaj ma.
Nenapišem básen kým nie som v tom pravom stave.
Amerika kedy budeš anjelská?
Kedy si vyzlečieš šaty?
Kedy sa pozrieš na seba cez hrob?
Kedy budeš hodna svojho milióna trockistov?
Amerika prečo sú tvoje knižnice plné slz?
Amerika kedy pošleš svoje vajcia do Indie?
Je mi nanič z tvojich strelených požiadaviek.
Kedy budem môcť vliezť do supermarketu a kúpiť si čo potrebujem
za svoje pekné oči?
Amerika napokon len ty a ja sme dokonali nie ten budúci svet.
Tvoja mašinéria je na mňa priveľa.
Naučila si ma chcieť byť svätcom.
Ale musí existovať iný spôsob ako urovnať tento spor.
[...]
Obraciam sa na teba.
Dovoliš aby tvoj citový život usmerňoval Time Magazine¹?
Som posadnutý Time Magazinom.
Čítam ho každý týždeň.
Jeho obálka na mňa kričí vždy keď si to šiniem okolo cukrárne
na rohu.
Čítam ho v suteréne Berkeleyjskej² verejnej knižnice.
Vždy mi hovorí o zodpovednosti. Biznismeni sú seriózni.
Filmoví producenti sú seriózni. Každý je seriózny len ja nie.
Uvedomujem si že Amerika som ja.
Zhovárám sa zase sám so sebou.
[...]
Amerika toto je celkom vážne.
Amerika tento dojem mám z pozerania televízie.
Amerika je to tak?
Mal by som sa radšej dať hneď do roboty.
Pravda nechcem vstúpiť do armády ani rozotáčať sústruh v továrňach
presnej mechaniky som krátkozraký a aj tak psychopát.
Amerika prikladám svoju teplošskú ruku k diehu.

A. Ginsberg: Vytie, prekl. J. Buzássy a Z. Hegedúsová (1956)

¹ [tajn megezn] – doteraz vychádzajúce periodikum v USA

² Berkeleyjskej [barčíkovej]

3. ZMENY POHĽADU NA REALITU

Ukážka 15

Dnes je Mikuláša balada pre Táňu

I

Bola si rocková. Neskôr si zdrhla k jazzu.
Reval som za tebou rodinnú anamnézu.
Vietor ma poškríbal studenou rukou plaza.
Fízli ma skopali, ako im zákon kázal.

Bolo to kedysi. V osemdesiatom šiestom.
Písal sa Mikuláš. Bezmocnú tiahli mestom.
V tých rokoch bývala bezmocnosť ešte škandál.
Tma tuhla ako krv Františka Fedinanda.

Pod mostom SNP bolo už decembrovo.
A my sme chápali: sloboda je len slovo.
Nie, naši duchovia spod mosta nevylezú.

Keď vidím bezmocných, cítim, že idem z pekla.
Bol som už hotový, a tak som fa len preklial.
A tvoje roditelia plakali Marseillaisu.

[...]

Bola si rocková. Neskôr si zdrhla k jazzu.
A tvoje roditelia plakali Marseillaisu.
Sloboda s rovnosťou si podávali dvere.
A ja som povedal, že na frázy ti seriem.

Žijeme o ničom. Žijeme s tvárou k zemi.
Bielizeň driemala na troskách môjho mýtu.
Tvoj hraný orgazmus mal dostať cenu Grammy
za verný zvuk a drive, a originalitu.

Otče náš, nenuť nás. Odpúšťaj niet už komu.
Všetci sme vinníci. A všetci postihnutí.
Radšej sa obesím, než by som chcel byť krutý.

Láska je skutočná. Svieti. Len krv ju zháša.
Miláčik, roky preč. A zas je Mikuláša.
Pamäť je pustý dom. Tak pokoj tomu domu.

J. Urban: Snežienky & biblie (1996)

Úlohy k ukážke 15

1. V Urbanovom texte hľadajte príklad na inšpiráciu bitrukní a) v obsahu/sémantike, b) v jazyku.
2. Vysvetlite vlastnými slovami verše, ktoré sú reakciou na stav spoločnosti.
3. Zopakujte si, čo viete o balade. Je Urbanova báseň baladou? Odôvodnite svoj postoj.
4. Diskutujte o význame nasledujúcich metafor s vedomím presne určeného časového/historického obdobia.
tma tuhla; žijeme o ničom; žijeme s tvárou k zemi
5. Metafora *bielizeň driemala na troskách môjho mýtu* súvisí v kontexte ukážky so sklamaním v oblasti:
A. sexu, C. rodiny,
B. lásky, D. tvorby.
6. V ktorej rovine lyrický subjekt intenzívne pociťuje odcudzenie?
7. Identifikujte v texte vtípné parafrázy ustálených slovných spojení a vysvetlite ich význam alebo myšlienkový postup pri ich vzniku.
8. Aj pre modernú slovenskú poéziu prestala byť erotická lexika tabu. Nájdite dôkazy v texte.
9. Napište cvičnú maturitnú úvahu na motto *Pamäť je pustý dom...* (J. Urban).
10. Diskutujte. Čo si myslíte o generáciách, ktoré žili mlčky v časoch, o ktorých píše J. Urban? Ste kritickí? Zhovievaví? Sú to *vinníci* alebo *postihnutí*?
11. Pripravte si pre spolužiakov pásmo o osemdesiatych rokoch 20. storočia. Využite vedomosti zo spoločenskovedných predmetov a zo všetkých druhov umenia (výtvarné umenie, hudobné umenie, slovesné umenie, úžitkové umenie...).

Vypočujte si

R. Berger: *Transformácie* (1965)

J. Reuž: *Cisárove nové šaty* (opera) (1966)

V. Godár: *Orbis sensation pictus* (orabórium) (1964)

Prvé víťazstvo hypermarketov (2001)

(kyberpunková poviedka)

A. Gursky: 99 centov (1999)

Michal Hvorecký
(1976)

Narodil sa v Bratislave. Vyštudoval estetiku na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre. Dlhší čas strávil v Belgicku, v Rakúsku, v Nemecku a v Maďarsku. Pôsobí ako spisovateľ, prekladateľ a publicista; patrí k zakladateľom hudobného festivalu Wilsonic. **Z tvorby:** zbierka poviedok *Silný pocit čistoty*; romány *Posledný hit*, *Plyš*; poviedkový román *Naum*; divadelná hra *Slovenský inštitút*

AUTORSKÝ KONTEXT

Kyberpunk (angl. *cyberpunk* – kybernetika + punk) je odnož sci-fi zameraná na informačné technológie, počítače a umelú inteligenciu. Obvykle zobrazuje činnosť hackerov v undergroundovom prostredí, v kybernetickom svete ovládanom drogovými dilermi, mafiou a nadnárodnými spoločnosťami. Predkladá víziu budúcej spoločnosti zmenenej modernými informačnými a komunikačnými technológiami. Autorom termínu **kyberpunk** je americký spisovateľ Bruce Bethke.

Literárny
kontext

M. Hvorecký v poviedke *Prvé víťazstvo hypermarketov* volí čitateľsky príťažlivú tému – pomocou kombinácie fikcie a faktov (s príspevom hyperbolizácie) nastavuje zrkadlo dnešnej konzumnej spoločnosti. Upozorňuje na moc obchodných korporácií a ich prostriedky masovej manipulácie zákazníkov. Jeho štýl je prístupný aj menej zdatným čitateľom. Veta je jasná, jednoduchá, ale s množstvom názvov značiek, tovarov, chemických prvkov; neologizmov, módnych slov. Jeho jazyk je jazykom moderných technológií. Hvorecký sa inšpiruje popkultúrou a svoje knihy niekedy vníma ako tovar, pohráva sa s čitateľom – konzumentom – pomocou ironie a sarkazmu.

Hlavná postava – veľmi talentovaný a skúsený pracovník marketingu – je vystresovaný a unavený pred otvorením obchodného domu (*mallu*), ktorý odovzdáva objednávateľovi na kľúč. Musí osobne skontrolovať premyslené umiestnenie tovarov – lákavý, efektne nasvieteny a príkráslený sortiment. Musí pomáhať pri dokončovaní svojej „inscenácie“, až zaspáva od absolútneho vyčerpania priamo v obchode. Ráno už od piatej stoja hysterické zástupy pred vchodom, hlavná postava prijme výzvu, aby si sám s nákupným vozíkom prešiel obchod v odporúčanom smere nákupu. Aj on sa stane obeťou „pascí“, ktoré premyslene nachystal pre kúpychtivých klientov.

Z diela

4. POSTMODERNISTICKÁ LITERATÚRA

Soirée¹ (1968)

Legitímnymi zdrojmi postmodernity boli (aj na Slovensku) objavy jej predchodcov, dokonca veľmi dávnych. Miešanie žánrov, vysokého s nízkym používal už W. Shakespeare. Okrem činoherných podnetov tu boli inšpirácie aj iných umeleckých druhov – hudby, tanečného umenia, pantomány či orientálnych divadelných techník. Dokonca aj z takeého, všeobecne podceňovaného, kabaretu a revue. Z toho vznikla groteska, tragifarska, persifláž, paródia. Film priniesol princíp montáže, retrospektívy, časopriestorových strihov – z nich vznikla fragmentácia a kubizmus inšpiroval svojimi viacsobnými pohľadmi a optikami. Automatické texty, sny a hravé surrealistické opisy dali žancu introspektívnosti, premenlivému prúdu vedomia, konfrontácii prítomného s minulým, reálneho s víziou i snom. Postmoderná sa zmocnila týchto objavov a iba potvrdzuje absorpčnú schopnosť drámy a divadla. To, že vedľa seba existujú viaceré takéto objavy, dokonca na javiskách žijú rôzne typy drámy a divadla (aj to, že klasické texty možno interpretovať a inscenovať novšími postupmi), je vlastne akési potvrdenie postmodernej doby ako miču najrozličnejších úsilí, nielen umeleckých.

V. Štefko

Soirée, M. Lasica, J. Satinský, Divadlo na korze (1968), foto: A. Nagy

Lasica & Satinský

AUTORSKÝ KONTEXT

Milan Lasica (1940) narodený vo Zvolene a **Július Satinský** (1941 – 2002) narodený v Bratislave už ako mladí absolventi Vysokej školy múzických umení vytvorili autorskú dvojicu. Vystupovali v bývalej Tatra revue v Bratislave, neskôr na viacerých bratislavských scénach (*Divadlo na korze*). Počas zákazu vystupovania pracovali v Brne. Neskôr založili *Štúdio S* (súčasnne *Štúdio Lasica + Satinský*). Sú významnými predstaviteľmi slovenského autorského divadla.

Z tvorby: spoločné diela *Radosťná správa pre všetkých, ktorí majú problémy s mechúrom; Nečakanie na Godota; náš priateľ René*

Prvými autormi, ktorí na Slovensku realizovali naozaj originálnu podobu absurdnej dramatiky, boli dvaja komici a klasi Milan Lasica a Július Satinský. Svoje vystúpenia pripravovali sprvu ako študenti na konci päťdesiatych rokov, boli to kabaretné scénky v bratislavskej Tatra-revue. Neskôr robili komponované celovečerné predstavenia. V roku 1968 sa pripojili k Divadlu na korze a na jeho javisku uvádzali svoj Večer pre dvoch, Soirée a Radosťnú správu. Neboli to však divadelné hry v tradičnom slova zmysle, ale predstavenia zložené z dialógov, krátkych scénok, kabaretných kupletov.

M. Mistrík

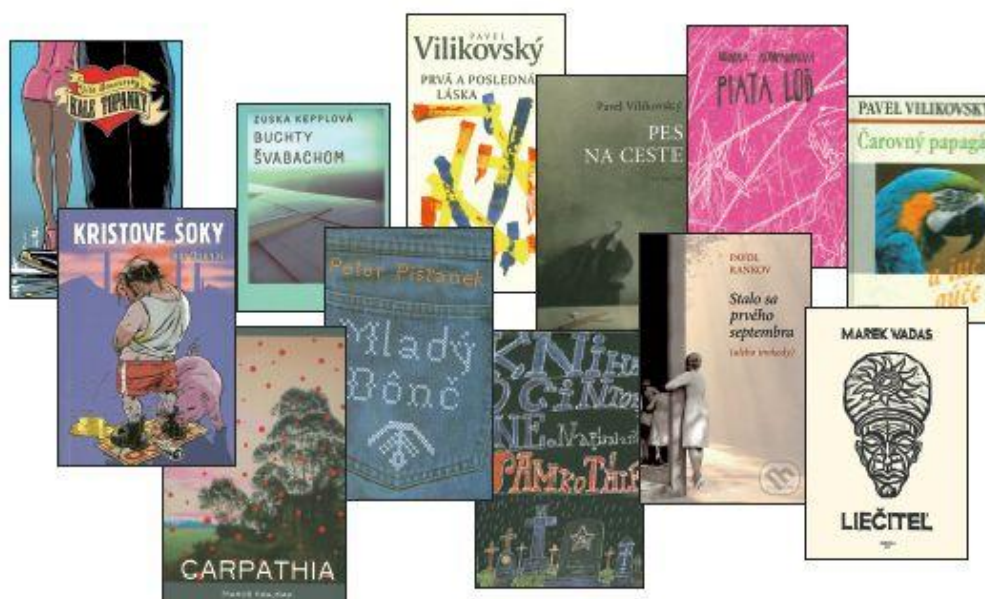
Literárny kontext

Pre tvorbu L & S bola od počiatku typická poetika nonsensu, paradoxu a slovných hračiek. M. Lasica hral rolu hlbavého intelektuálneho klauna a J. Satinský predstavoval impulzívneho klauna z ľudu, čo demonštroval aj svojím kostýmom. Hyperbolizovali ľudské slabosti, ale upozorňovali aj na aroganciu moci a spoločenského systému, v ktorom žili. Nešlo im o prvoplánovú kritiku režimu, ale o odhalenie nezmyselnosti nariadení, postupov, príkazov, uprostred ktorých žili ľudia východného bloku.

Absurdita v ich tvorbe nie je popieraním reality, ale skôr súvisí s odhalovaním absurdít v realite – v politickom systéme, v spoločenských zvyklostiach, v chápaní literárnej tradície či uctievaní národných sym-

¹ [soaré/suaré], z fr. – večer, spoločensky večerok

KONIEC 20. STOR. A ZAČIATOK 21. STOR.

Úlohy

1. Pracujte v skupinách. Čo najzaujímavejším spôsobom priblížite svojim spolužiakom zbierku básní súčasného slovenského básnika. Po prezentácii vyhodnoďte efektívnosť prezentácie.
2. Vyberte si dielo od súčasného slovenského prozaika a spracujte ho pre spolužiakov. Zaujmite k dielu hodnotiace stanovisko, podporte ho argumentmi. Výsledky prezentujte ústne i v písomnej podobe. Využite poznatky z literárnej teórie a histórie (nezabudnite na spoločensko-historický kontext, literárny kontext, autorský kontext, umelecký kontext).
3. Pracujte v skupinách. Vyberte si 2-3 súčasné tlačené alebo internetové literárne časopisy. Zaujmite stanovisko k prezentovaniu súčasnej slovenskej literatúry v týchto časopisoch.

www.humno.sk www.membrana.sk

4. Vyberte si od nasledujúcich svetových autorov jedno dielo a interpretujte ho. Zaujmite k dielu vlastné stanovisko, podporte ho argumentmi. Výsledky prezentujte ústne i v písomnej podobe v triede. Využite aj rôzne sekundárne informačné zdroje (odborné časopisy, recenzie a pod.).

Octavio Paz, Günter Grass, Wisława Szymborska, Inge Kertész, Elfriede Jelinek, Oriana Fallaci, Jean-Marie Le Clézio, Tomas Tranströmer, Haruki Murakami, Kurt Vonnegut

